

Kungl. Dramatiska Teatern under maj 1899 i »Pater noster» och i januari 1903 som *Julia* i »Romeo och Julia», hvarefter hon för alltid lämnade scenen och drog sig tillbaka till privatlifvet.

Anna Zetterberg var en intelligent och sin konst varmt hängifven artist, som genom trägna och samvetsgranna studier småningom utbildade sig till en af våra bästa tragiska skådespelerskor. Hade hennes förofrigt varma och af inspirationens glöd vibrerande stämma blott varit något mindre spröd, skulle hon utan tvifvel kommit att intaga en rangplats såsom en af våra förnämsta sceniska konstnärinnor.

Walfrid Moberg, född Torsslow. *K. T:ne* 1 okt. 1879—1882.

Född i Stockholm den 20 febr. 1855 (föräldrarna voro lektorn *Matts Torsslow* och *Mathilda Embring*, förut skådespelerska hos O. U. Torsslow). Hon började sin sceniska verksamhet hos Stjernström, då denne i januari 1875 öppnade den på hans initiativ tillkomna »Nya Teatern vid Blasieholmsgatan». Där kvarstod hon till utgången af spelåret 1878—1879. Under sitt ärfda, frejdade konstnärnamn — hon var sondotter till den store Olof Ulrik Torsslow — gjorde hon sig snart sagdt från sitt första uppträdande bemärkt genom det oemotståndliga behaget hos hennes älskliga fågning, den välljudande stämman och hennes rika resurser för öfrigt, hvilka hos den unga skådespelerskan framträdde fria från allt manér och koketteri samt otvunget åtlydande hennes klara intelligens och mångsidiga begåfning. På Nya Teatern utförde hon bl. a. följande roller: *Suzel* i »Vännen Fritz», *Laura* i »Sodom och Gomorra», *Agot* i »Leonarda», *René* i Friedrich Halms »Vildfågel», hvilket stycke vid dess första uppförande den 7 dec. 1878 gafs som den omtyckta skådespelerskans bröllopsrecett, samt slutligen *Kate* i »Hvem är han?» (i maj 1879).

Efter att den 28 dec. 1878 ha inträdt i äktenskap med underlöjtnanten, sedermera kaptenen vid Kungl. Älfsborgs Regemente *Hugo Leopold Moberg* blef hon från hösten 1879 engagerad vid Kungl. Teatrarne, där hennes första uppträdande ägde rum på Kungl. Stora Teatern som *Desdemona* i »Othello» (mot Elmlund som Othello och Hillberg som Jago). Hennes verksamhetsfält blef hufvudsakligen Dramatiska Teatern, där

hon utförde bl. a. följande roller: *Lucile* i »Hedern och penningen», *Eleonora* i »Drottning Margaretas sagor», *Paula* i »Grefvinnan Lea», *Cherubin* i Beaumarchais' »Figaros bröllop», *Marcelle* i »Falska juveler», *Adrienne* i »Eftersommar», *Zanetto* i »Förbi» och *Yvonne* i »Seraphine», hvilken blef den sista roll hon utförde. Hon hade då länge varit sjuk, och nästan dignande under plågorna uppträdde hon i nämnda roll sista gången den 12 febr. 1882. Hon afled i Stockholm den 21 maj samma år.

Med Walfrid Moberg förlorade den svenska dramatiska konsten en af sina mest begåfvade och mest intagande yngre skådespelerskor. Ett behagligt yttre och ett i hög grad sympatiskt framträdande i förening med en städe alltmera sig utvecklande konstnärlig begåfning förlänade ett särskildt intresse åt den mängd olika roller hon under sin korta konstnärsbana blef i tillfälle att utföra.

Olga Christina Augusta Björkegren, sedan fru Fåhræus. *K. T. ne* 1 okt. 1879—30 juni 1887. *K. Dr. T. gästspel*: 22 mars—17 maj 1889, 15 ggr.

Född i Stockholm den 8 sept. 1857 (dotter af källarmästaren *Pehr Björkegren* och *Anna Söderberg*). Efter slutad skolgång inskrefs hon som elev vid musikkonservatoriet. Det var nämligen meningen att hon skulle utbildas till musiklektörinna. I omkring sex terminer bevistade hon undervisningen där, men då riktades plötsligt hennes håg till teatern och hösten 1873 kom hon till Kungl. Teatrarnes elevskola där hon kvarstannade under två år tills hon den 1 okt. 1875 erhöll anställning vid den af *Edvard Stjernström* i januari samma år upprättade »Nya Teatern vid Blasieholmsgatan». Hennes första egentliga roll vid denna teater var *Anna Gyllenstjerna* i *Gustaf III:s »Siri Brahe och Johan Gyllenstjerna*». Bland öfriga mera framstående roller hon där utförde må nämnas: *Dagny* i »Kämparne på Helgeland», *Regina* i »Regina von Emmeritz», *Cecile* i »Många vänner, lite vänskap», *Hertiginnan* i »Främlingen», *Suzanne* i »Kråkfötter» och titelrollen i *Björnsons skådespel »Leonarda*». Från den 1 okt. 1879 fästad vid de kungliga teatrarnes dramatiska scen blef hennes första stora triumf där *Suzanne d'Ange* i »Falska juveler» (första gången

gifven den 20 maj 1880), i hvilken roll hon visade sig som en karaktärsskådespelerska af verklig rang. En ännu större seger vann hon ett par år senare i ett annat franskt intrigstycke, Sardous skådespel »Odette» (18 mars 1882), där hennes utmärkta återgifvande af titelrollen blef en helgjuten skapelse af modärn realism. *Odette* var nog den af hennes modärna roller där hennes personliga uttrycksförmåga gjorde sig klarast och starkast gällande. I det stora dramat blef Sophocles' *Antigone* på Kungl. Stora Teatern (19 april 1884) hennes största triumf. Hon ägde alla förutsättningar för denna roll: en majestätisk gestalt, ett lifligt, själfullt ansikte med klassiskt rena drag och en fulltonig stämma, som hon fullkomligt behärskade. Bland hennes öfriga roller under de åtta år hon hade anställning vid Kungl. Teatrarne märktes *Grefvinnan Tersky* i »Wallensteins död» (27 dec. 1879), som var hennes första stora roll på Kungl. Stora Teatern, *Drottning Gyriitha* i Augusta Braunerhjelm's fyraaktskådespel »Kåre» (8 april 1880), *Drottningen* i »Hamlet», titelrollen i »Grefvinnan Lea» (8 dec. 1880), *Sigrid* i »Bröllopet på Ulfåsa», *Grefvinnan de Céran* i Paillerons komedi »Sällskap där man har tråkigt» (8 sept. 1881), *Marie* i Charles Lomons skådespel »Jean Dacier» (27 nov. 1882), titelrollen i Oscar Wijkanders fyraaktskomedi »Bertha Malm» (7 febr. 1883), nihilistkvinnan *Tatijana Andrejevna* i Harald Molanders ryska revolutions- och sensationsdrama »Furstinnan Gogol» (2 april 1883), *Fru Hilma Hillner* i Alfhild Agrells skådespel »Dömd» (16 febr. 1884), *Claire de Beaulieu* i Georges Ohnets fyraaktspjäs »Herr Derblays giftermål, (23 mars 1884), *Sigrid* i Harald Molanders fyraaktskomedi »Vårflod» (9 maj 1884), *Karen* i Björnstjerne Björnsons lustspel »Geografi och kärlek» (24 nov. 1886) m. fl.

Under sista året af sitt engagement vid de kungliga teatrarne ingick Olga Björkegren den 9 jan. 1887 äktenskap med skriftställaren *Klas Valter Fähræus*, och lämnade scenen med samma spelärs utgång. Två år därefter uppträdde hon som gäst på Kungl. Dramatiska Teatern 15 gånger som *Ellida* i Henrik Ibsens »Frun från hafvet» (22 mars—17 maj 1889). Den entusiasiasm, hvarmed publiken återsåg sin gunstling, visade att de år hon varit borta från scenen icke förmått att hos denna publik försvaga tjuuskraften af hennes konstnärskap. Efter

detta korta gästspel lämnade hon, knappast mer än 30-årig, scenen och drog sig tillbaka till privatlivet. Därmed föll ridån öfver »ett konstnärslif som lofvat rikt och som gifvit mycket».

Adelaide Ristori, markisinna del Grillo. *K. St. T. gästspel:* 14—26 okt. 1879; ånyo 16—27 okt. 1880.

Adelaide Ristori, samtidens ovedersägligen största tragiska skådespelerska, föddes i Cividale (prov. Udine) i Italien den 29 jan. 1821. Dotter af ett fattigt, tämligen obemärkt skådespelarepar, *Antonio Ristori* och *Maddalena Pomatelli*, fick hon redan vid fyra års ålder uppträda i barnroller. Då hon var femton år anställdes hon vid ett italienskt teatersällskap och uppträdde i flera städer i Italien och rönt, om också icke i början, mycken framgång. Vid denna tid hade hon lyckan att få åtnjuta undervisning af den utmärkta skådespelerskan *Carlotta Marchionni*, hvaraf hon otvifvelaktigt hade stor nytta. I hennes tjugufemte år inträdde en vändpunkt i hennes lif. En ung romersk ädling, markis *Giuliano Capranica del Grillo*, tillhörande en af Roms förnämsta släkter hade nämligen förälskat sig i den sköna och talangfulla skådespelerskan och erbjöd henne sin hand. Men den unge markisens fader motsatte sig på det bestämdaste sin sons förening med en aktris, ehuru hennes dygd var höjd öfver allt tvifvel. Sonen förvisades till ett familjeslott i Roms närhet och fick ej pass att resa utom kyrkostatens område. Förklädd till bonde lyckades han dock undkomma och sammanträffade i hemlighet med sin älskade i en liten landtkyrka i närheten af *Civita Vecchia*, där de i närvaro af två vittnen och brudens fader förklarade inför prästen att de ville gifta sig. På detta sätt blef äktenskapet ingånget — år 1847 — och den gamle markisen kunde ej göra något åt saken. Senare försonade sig först svärmodern med den unga markisinnan, och till slut äfven svärfadern, med villkor dock att hon skulle lämna teatern. Hon ägnade sig nu under någon tid helt och hållet åt sin make och sitt hem.

Men så förde en tillfällighet henne åter på scenen. Hon kom att uppträda vid en välgörenhetsföreställning, och den gamle markisen blef då så betagen i hennes gripande spel, att han gaf henne oinskränkt tillåtelse att åter uppträda

offentligt. På det sättet blef den unga markisinnan åter skådespelerska, och den unga markisen såg alls icke med missnöje de guldhögar, som hopade sig mellan lagrarna, så mycket mera som hans maka äfven inom privatlifvet var högt uppburen i de högadliga kretsarna. Oroligheterna i Rom vid denna tid hindrade henne likväl från att regelbundet utöfva sin konst förr än år 1850, då hon tog anställning vid teatern i Turin. Där spelade hon under den närmaste tiden några månader hvarje år, men väckte föröfrigt i hela Italien stormande bifall. Det var dock ej i sitt fädernesland hon skulle få sitt vildsrykte — det fick hon först sedan hon år 1855 uppträdde i Paris, hvarefter det växte med stor hastighet. Rachel hade dittills ansetts som samtidens största skådespelerska. Nu gjorde Ristori henne den äran stridig, ja flera af de förnämsta konstnarna ställde Ristori öfver hennes stora medtäflerska. Man fann Ristori mera mänsklig och mera sann än den stora franska tragediennen.

Efter de oerhörda triumfer hon skördat i Paris for hon omkring och gaf gästspel i större delen af Europa samt i Nord- och Syd-Amerika. Först år 1879 hann hon på sitt triumftåg till Sverige. Här uppträdde hon sju gånger i oktober nämnda år på Kungl. Stora Teatern som *Medea*, *Maria Stuarda*, *Maria Antonietta* och *Elisabetta*, *regina d'Inghilterra* samt som *Lady Macbetto* i sömngångarscenen i »*Macbetto*». I alla dessa uppgifter firade hon triumfer; särskildt väckte hennes spel som den hänsynslösa och härsklystna drottning Elisabet den mest stormande hänförelse, som kulminerade i femte aktens dödsscen, hvilken hon utförde på ett öfverväldigande realistiskt sätt; aldrig torde den sceniska konsten kunna framvisa ett moment af mera storslagen och gripande verkan än Ristoris framställning af den ännu i döds kampen om sin makt måna drottningen. Vid hennes sista uppträdande under detta gästspel, hvarvid hon utförde nämnda roll, blef hon af konung Oscar dekorerad med medaljen »*Litteris et artibus*» i briljanter. Följande år i oktober kom hon åter till Stockholm och uppträdde då sex gånger på Kungl. Stora Teatern som *Elisabetta*, *Lady Macbetto*, *Giuditta*, *Maria Stuarda* och *Medea*, och hon rönt äfven denna gång det mest entusiastiska mottagande.

Kort därpå drog hon sig för alltid tillbaka från scenen och lefde sedan ett lyckligt familjelif i »Palazzo Capranica» i Rom, endast någon enstaka gång uppträdande för välgörande ändamål.

Då den stora konstnärinnan fyllde 80 år var hon föremål för en storartad hyllning. Hela dagen vallfärdade deputationer af alla samhällsklasser till markiserna del Grillos palats. Utom de kungliga besöken uppvaktades konstnärinnan af allt hvad Rom ägde framstående. På aftonen gafs en festföreställning på Goldoniteatern till hennes ära, och då Ristori inträdde i den loge som var henne anvisad, hälsades hon af ett ändlöst jubel, som icke upphörde förrän hon med tårar i ögonen trädde fram till logebalustraden och hälsade åt alla sidor. Bland de medverkande var den gamle skådespelareveteranen Tomasso Salvini, som höll ett patetiskt tal till aftonens hjältinna, omgifven af hela teaterpersonalen i kostymer från Goldonis tidsålder. Då ridån föll för sista gången antogo ovationerna rent af karaktären af en apoteos.

Vid nära 86 års ålder afled Adelaide Ristori i Rom den 9 okt. 1906.

Ristori har ställts i främsta ledet bland alla tiders skådespelerskor genom det ända till fulländning sanna i sitt konstnärskap, genom det utomordentligt noggranna och pietetsfulla studium hon ägnade alla sina uppgifter och slutligen genom de naturliga framställningsmedel hvaröfver hon i så rikt mått förfogade.

Charlotta (Lotten) Fredrika Arnoldson. *K. Dr. T. debut:* 5–23 nov. 1879, 5 ggr.

Född i Stockholm 9 febr. 1859. (Föräldrarna voro operasångaren *Carl Oscar Arnoldson* och *Fredrika Dorotea Dag.*) Hon debuterade på Dramatiska Teatern som *Maritana* i »Don Cesar de Bazano». Var sedan engagerad hos Emil Hillberg vid Stora Teatern i Göteborg, hos Josephson och Holmquist vid Nya Teatern, och därefter vid Albert Ranfts resande sällskap. Hon afled i Stockholm den 8 okt. 1904.

Anna Margareta Karlsohn. *K. T.:* 1 dec. 1879–30 juni 1888. *K. Op.* 1 aug. 1888–30 juni 1898. *K. T.* 1 juli 1898–31 dec. 1911.

Född i Gällstad i Elfsborgs län den 10 mars 1852 (dotter af organisten *Andreas Karlsruhn*, död den 13 aug. 1906 öfver 90 år gammal). Sin första undervisning i tonkonsten fick hon af sin far, hvarefter hon aflade organistexamen i Skara. År 1872 inskrefs hon som elev i musikkonservatoriets orgelklass. Efter ett år nödgades hon dock af ekonomiska skäl afbryta sina studier där, hvarpå hon under två år var med »Nya svenska damkvartetten», med hvilken hon bereste Norge, Danmark, Tyskland och Belgien. År 1875 blef hon åter inskrifven vid konservatoriet, där hon studerade sång för Julius Günther, som tillrådde henne att söka inträde vid operascenen. Hennes första debut på Kungl. Stora Teatern ägde rum den 18 okt. 1878 som *Cherubin* i »Figaros bröllop». Efter att följande år ha uppträdt i ytterligare ett par debutroller, *Siebel* i »Faust» och *Zerlina* i »Don Juan», erhöll hon från den 1 dec. 1879 fast anställning vid de kungliga teatrarnes sångscen, hvilken hon sedermera utan afbrott tillhörde i 32 år. Den 18 april 1912 hade hon sin afskedsrecett som *Marcellina* i »Figaros bröllop». Bland hennes öfriga partier kunna anföras *Stefano* i »Romeo och Julia», *Philine* i »Mignon», *Adalgisa* i »Norma», *Inez* i »Afrikanskan», *Donna Elvira* i »Don Juan», *Mathilda* och *Jemmy* i »Wilhelm Tell», *Benjamin* i »Josef i Egypten», *Micaela* i »Carmen», *Neméa* i »Konung för en dag», *Anna* i »Friskyttan», *Lady Harriet* i »Martha», *Bertha* i »Nürnbergerdockan», *Rosina* i »Barberaren i Sevilla», *Carlo Broschi* i »Hälften hvar» och *Susanna* i »Figaros bröllop». Hennes sista ordinarie uppträdande på operascenen ägde rum i december 1911 som mor *Lisa* i »Wermländingarne». Hon hade sin afskedsrecett den 18 april 1912, då hon uppträdde som *Marcellina* i »Figaros bröllop» och hvarvid John Forsell medverkade som *Almaviva*.

Anna Karlsruhn var en af vår Operas mest användbara och omtyckta artister. Hon ägde en klar och vacker sopranstämma och var en af operascenens bäst utskolade koloratur-sångerskor. Som enskild person utmärkte hon sig alltid som en god kamrat, som stöd fjärran i från alla s. k. intriger.

Vid konung Oscars 25-årsjubileum den 18 sept. 1897 erhöll Anna Karlsruhn medaljen »Litteris et artibus», och i februari 1910 blef hon associé af Kungl. Musikaliska Akademien.

Bertha Paulina Catharina Wichmann. *K. T:ne* 1 jan. 1880—30 juni 1885.

Född i Stockholm den 1 juni 1854 (dotter af målaren *Carl Fredrik Wichmann* och *Bertha Wilhelmina Engelbrechten*). Hon debuterade på Kungl. Stora Teatern den 27 okt. 1879 som *Donna Anna* i »Don Juan». Begåfvad med en rätt stor dramatik sopranröst fick hon utföra en hel del stora partier, bl. a. titelpartiet (*Leonora*) i »Fidelio», *Rachel* i »Judinnan», *Leonora* i »Trubaduren» och *Selika* i »Afrikanskan». Hon kom sedan till Amerika, där hon for omkring på konsertturnéer med en impressario.

Georgina Sommelius, sedan Signora Bottero. *K. T:ne* 1 jan. 1880—30 juni 1881.

Född i Styrnäs socken i Ångermanland den 12 nov. 1857 (dotter af sågverksägaren *F. Sommelius* och hans maka i första gifftet, född *Edström*). Hennes musikaliska anlag gjorde sig tidigt gällande, och 17 år gammal kom hon till Stockholm och började studera pianospel vid musikkonservatoriet. Efter ett par års studier slog hon om och ägnade sig åt sångkonsten, hvori fru Jeannette Jacobsson meddelade henne de första grunderna. Sedermera kom hon under fru Stenhammars ledning, och efter flera års trägna studier debuterade hon, på sin berömda lärarinnas tillstyrkan, å Kungl. Stora Teatern den 21 april 1879 som *Margareta* i »Faust». Denna debut blef betraktad såsom ovanligt löftesrik, och i oktober s. å. fick hon som *Susanna* i »Figaros bröllop» göra sin andra debut, hvarefter hon från den 1 jan. 1880 erhöll fast anställning vid operascenen, men kvarstod där endast ett och ett halft år. Utom de båda debutpartierna utförde hon här följande roller: titelpartiet i »Lalla Rookh», *Arlette* i Leo Délibes »Jean de Nivelle», *Brigitta* i »Svarta dominon», *Micaela* i »Carmen» och *Anna* i »Wermländingarne». Hösten 1881 reste hon till Paris för att under madame Marchesis ledning fullända sin konstnärliga uppfostran. Under sin studietid i Paris sjöng hon under lifligt bifall på madame Marchesis konserter samt på soaréer i högaristokratiska kretsar. I december 1882 for hon till Italien och uppträdde under det följande året i flera italienska städer. I juni 1884 ingick hon äktenskap med den framstående italienske bassångaren, juris doktor *Osvaldo Bottero*.

Nu följde för sångerskan några år af triumfer, som kommo henne till del på en mängd af Italiens scener, i Pisa, Genua, Florens, Neapel, Milano, Padua m. fl. städer. Öfver allt skördade hennes dramatiska begåfning, hennes apparition och röst det största erkännande. Bland de partier hon utförde märkas särskildt *Margareta*, *Carmen*, *Mignon*, titelrollen i Pacinis opera »*Sappho*», *Leonora* i »*Trubaduren*», *Rosina* i »*Barberaren*» och *Amneris* i »*Aida*». Efter att på våren 1889 ha varit engagerad i Buenos Aires sjöng hon åter i Italien under säsongen 1889—1890. Sommaren 1890 kom hon jämte sin make till Sverige för att i Jämtlands fjällluft söka bot för ett svårt bröstlidande. Något uppträdande på den svenska operascenen var otänkbart, därtill var hennes sjukdom för långt gången. På återvägen därifrån blef hon emellertid vittne till sin makes triumfer i Stockholm — signor Bottero uppträdde nämligen som gäst på Kungl. Operan under större delen af spelåret 1890—1891. Då hon sedermera mot vinterns inbrott måste draga till södern, försökte hon att anlita den Kochska lymfakuren, dock utan resultat. Hon afled i Florens den 17 mars 1892. Fyra månader därefter beröfvade sig signor Bottero lifvet genom ett revolverskott af sorg öfver hustruns död.

Helena (Ellen) Elisabeth Florentina Hedlund, sedan Fru Hartman (därefter Friherrinnan Cederström). *K. T:ne* 1 jan. 1880—30 juni 1888. *K. Dr. T.* 1 juli 1888—2 maj 1891; (under sistnämnda år:) *K. Op. gästspel* 20 jan.—1 febr. 1891, 6 ggr som *Puck* i »*En midsommarnattsdröm*». *K. Op. gästspel med Tournée Coquelin* 19—24 april 1892, 5 ggr. *K. Dr. T. gästspel* 22 nov. 1893—29 jan. 1894; *fast anställning* 1 juli 1894—30 juni 1898. *K. T. vid två soaréer till förmån för Svenska Röda Korset* 19 och 20 febr. 1917.

Född i Stockholm den 31 juli 1860. Redan från tidiga år hade hon haft håg och fallenhet för teatern. Uppfostrad i Franska skolan i Stockholm fick hon, endast 17 år gammal och medan hon ännu var kvar i pensionen, göra sin första debut. Denna ägde rum på Nya (sedermera) Svenska Teatern under fru Louise Stjernströms styrelse den 3 nov. 1877, då hon med afgjord framgång utförde *Ellas* roll i Ernst Lundquists enaktskomedi »*Mellan barken och trädet*». »*Den liflighet och säkerhet, hvarmed debutanten återgaf den pratsamma, lilla yr-*

hättan, var högst frappant. Framställningen var illusorisk ända till natursanning. Fröken Hedlunds spel framkallade också oupphörliga skrattsalfvor i salongen och belönades efter styckets slut med två inropningar.» (Dagens Nyheter, 5 nov. 1877.) Hon blef sålunda genast uppmärksammas och man beredde henne tillfälle att under samma spelår, den 24 maj 1878, debutera på Kungl. Dramatiska Teatern som *Ottilia* i Roderich Bendix' 3-aktslustspel »Släktingar». Debuten ledde till hennes antagande som elev vid de kungliga teatrarnes elevskola från den 1 juli samma år. Efter ett och ett halft år fick hon engagement som aktris vid Kungl. Teatrarnes dramatiska scen och lämnades genast från början tillfälle att framträda i betydande uppgifter. Bland de roller hon under sina första år fick utföra kunna nämnas: *Lisa* i »Ärlighet varar längst», *Anais* i »Debutanten och hennes far», *Marcelle* i »Falska juveler» och *Suzanne* i »Sällskap där man har tråkigt». Den unga skådespelerskan hade i dessa sina första roller framträdtt som en ingenue med ovanligt lofvande anlag, hon hade alltmer förvärfvat sig publikens sympatier och namnet Ellen Hedlund hade redan börjat blifva populärt, då hon efter ett par år utbytte detsamma mot det namn under hvilket hon skulle få sin egentliga berömmelse, i det hon den 31 okt. 1881 ingick äktenskap med premieraktören *Victor Hartman*. Detta äktenskap upplöstes emellertid tio år senare, den 6 juni 1891, genom skilsmässa. Två dagar före sitt giftermål uppträdde hon vid en af Hartman (såsom bröllopsrecett) gifven soaré å Kungl. Dramatiska Teatern som *Molly* i »En oslipad diamant» och som *Lazarillo* i »Don Cesar de Bazano». Samma spelår uppträdde hon som *Bérangère* i »Odette», som *Abigaël* i »Ett glas vatten» och som *Lady Teazle* i »Skandalskolan», hvar efter hon under sommaren i sällskap med sin man företog en studieresa till Paris, hvilken ej oväsentligt bidrog till hennes utveckling. »Hon var fortfarande samma glada, lekfulla uppenbarelse som alltid, men det låg nu konstnärssallvar i boten på leken.»

Bland hennes roller under de följande åren må anföras: *Ellen* i Frans Hedbergs lustspel »Sprängämnen» (13 nov. 1882), *Blanche* i Wilhelm Bolins enaktsstycke »Konungens guddotter», *Marie* i Erneste Legouvés monolog »Vid vaggan», *Gurli*

i fru Ann-Charlotte Edgrens »En räddande ängel» (15 okt. 1883), hvilket stycke helt och hållet hade den unga skådespelerskan att tacka för sin framgång och där hennes framställning af den lilla skolflickan i slynåren betecknades som »ett mästerstycke af på samma gång fin och drastisk komik», *Puck* i »En midsommarnattsdröm», *Birthe* i »Strandbybor», *Susanne* i »Herr Derblays giftermål» (22 mars 1884), *Jeanne* i »Lady Tartuffe», *Franziska* i »Minna von Barnhelm», *Généviève* i »En parisare» (30 nov. 1886), *Elisabeth* i Edvard Brandes skådespel »En brytning», *Siri* i Ernst Ahlgrens enaktsbagatell »I telefon» (7 mars 1887), där hon, liksom i »En räddande ängel», firade en verklig triumf, *Fru von Pöchlaar* i Schönthans och Kadelburgs lustspel »Guldfiskar», »en af hennes kraftigast utdanade karaktärsbilder», *Jeanne* i Marie Barbiers enaktskomedi »Lilla syster», *Gerda* i Pehr Staaffs lustspel »Sveas fana» (16 jan. 1888), *Bettina Percival* i »Abbé Constantin», *Lizzie* i Ernst Lundquists enaktsbagatell »Småflickor», hvilken roll var enkom skrifven för henne, *Pepa* i Paillerons komedi »Rättan», *Lisa Spitsenas* i »Kaptan Puff», *Catharina* i »Så tuktas en argbigga», *Jeanne* i Octave Feuillet's komedi »Chamillac» (4 jan. 1890), *Dora* i Sardous komedi »Dora» (vid dess återupptagande den 13 febr. 1890 efter tioårig hvila), *Cyprienne* i »Vi skiljas!», *Alma* i »Ära» (24 nov. 1890) och *Lotty* i Pehr Staaffs lustspel »Ett lysande parti» (25 april 1891).

Hon var nu en af den dramatiska scenens mest uppburna artister, då hon våren 1891 helt oförmodadt lämnade den scen, hvars prydnad hon varit under ett tiotal år, och for till Paris, där hon under ett år studerade vid konservatoriet och tog lektioner för Coquelin aîné, som engagerade henne för en turné genom Ryssland och Skandinavien, hvarunder äfven Stockholm besöktes. Med »Tournée Coquelin» uppträdde hon på franska språket på Kungl. Operan (i dess tillfälliga hemvist å Svenska Teatern) i april 1892 som *Catharina* i »La mégère apprivoisée», som *Siri* i »Par Téléphone», som *Madame* i »Un crâne sous une tempête» samt i monologen »Oui et non». Redan vid sin entré i det förstnämnda stycket hälsades hon med en betydande bifallsstorm, och publiken uttryckte under hela aftonen genom upprepade bifallsyttringar sin glädje öfver att åter få se sin förklarade gunstling på scenen.

Efter att under vintern 1892—1893 ha varit engagerad vid Théâtre Vaudeville i Paris, kom hon hösten 1893 tillbaka till Stockholm och uppträdde under månaderna november—januari som gäst å Kungl. Dramatiska Teatern, där hon gjorde sin entré i titelrollen (*Gilberte*) i »Frou-Frou». Hon uppträdde äfven i »En räddande ängel» och »Vi skiljas!», hvilka båda stycken utgjorde programmet vid gästspelets sista föreställning den 29 jan. 1894. Kritiken konstaterade nu »afgjorda framsteg i konstnärlig mognad, lyckligtvis utan ringaste intrång på den friska naturel, som ännu alltjämt utgör denna skådespelerskas förnämsta sceniska verkningsmedel».

Från 1 juli 1894 tog hon åter fast engagement vid den scen, där hon så länge varit saknad. Hennes första stora seger blef nu den roll, som skall komma att räknas till en af hennes allra förnämsta skapelser: *Madame Sans-Gêne* (första ggn den 12 febr. 1895). Utom sina gamla roller utförde hon under de fyra år hon nu tillhörde Kungl. Dramatiska Teatern: *Carolina* i »De oskiljaktige», *Sylvette* i Edmond Rostands komedi »Roman-tik» (7 nov. 1895), *Agapetus* i »Herr Dardanell och hans upptåg på landet», där hon utvecklade en i hög grad drastisk komik, *Agnes* i Molières »Fruentimmersskolan», *Erika Larsson* i »Blommor i drifbänk», *Julie* i »Nya garnisonen», *Edgard* i Léon Gandillots komedi »Villa Gaby» och *Gurli* i Henrik Christiernssons lustspel med detta namn (20 jan. 1898), i hvilken roll hennes briljanta franska prononciation kom henne väl till pass.

Den 27 maj 1898 tog hon, vid ännu ej fyllda 38 år, som *Madame Sans-Gêne* för alltid afsked från den scen, bland hvars förnämsta prydnader — ja, den allra förnämsta inom sin genre, ingenuefacket — hon under ett tjugotal år varit. Helt naturligt blef hon vid denna sin afskedsföreställning hyllad med en oändlighet af blommor och ståtliga lagerkransar. »Från början till slut gestaltade sig aftonen till en stor ovation åt den firade favoriten. Och det var verkligen ej mer än rättvist. Den publik som igår hyllade Ellen Hartman visste mer än väl att teatern i henne förlorar ett söndagsbarn, en begåfning, frisk, ursprunglig och mångsidig som få samt utvecklade både genom rutin, arbete och studier på Europas främsta scener». (Pehr Staaff, Dagens Nyheter 28 maj 1898). Åskådarnes entusiastiska hyllning kulminerade naturligtvis efter

sista akten. Vid första framropningen öfverlämnade direktör Fredrikson under fanfarer från orkestern artistpersonalens krans. Och så följde en mängd inropningar, hvilka den af en enastående popularitet omstrålade skådespelerskan med stigande rörelse efterkom.

Dagen efter sin afskedsrecept afreste fru Hartman till Paris och Schweiz och sedermera ingick hon under samma år äktenskap med d. v. ryttmästaren vid Kronprinsens husarregemente, sedermera öfversten och chefen för samma regemente, friherre *Carl Gustaf Bror Cederström* och är därefter bosatt i Malmö.

Vid ännu två tillfällen skulle emellertid Stockholmspubliken få återse henne på scenen: första gången vid en soaré på Hasselbacken den 18 jan. 1910, andra gången vid ett par föreställningar på Kungl. Teatern den 19 och 20 febr. 1917 till förmån för Svenska Röda Korset. Vid båda dessa tillfällen uppträdde hon i en af sina gamla glansroller, *Siri* i enaktspjäsen »I telefon», vid de båda senare föreställningarne dessutom som *Fröken* i Otto Benzons »Tillfälligheter», vid båda dessa tillfällen med Anders de Wahl som motspelare. Då hon nu efter nära ett par årtionden åter uppträdde på den kungliga scenen kunde man endast konstatera att hon fortfarande var densamma som förr, lika uppsluppet glad, frisk och naturlig som förr. De gångna åren tycktes ha gått henne spårlöst förbi — hon var fortfarande samma naturliga skålmska lilla *Siri*, som redan 30 år förut kväll efter kväll bragte publiken i extas.

Under sin tjuguariga teaterbana deltog fru Hartman i flera turnéer i de skandinaviska länderna tillsammans med sina kamrater vid den kungliga scenen. Af konung Oscar tilldelades hon år 1886 medaljen »Litteris et artibus».

Sofia Mathilda Fredrika Flygare, sedan **Fru Sederholm** *K. T:ne* 1 jan. 1880—30 juni 1884.

Född i Stockholm den 26 nov. 1860 (dotter af kakelugnsfabrikören *Albert Flygare* och dennes maka *Johanna Lindahl*). Elev den 1 juli 1879 åtnjöt hon därjämte enskild undervisning af *Henrik Christiernsson* under åren 1879—1881. Från 1 jan. 1880 erhöll hon fast engagement som aktris och kvarstod sedan vid Kungl. Teatrarnes dramatiska scen till utgången af spelåret 1883—1884. Ett behagligt utseende i förening med ett älskligt

uppträdande och en vacker talorgan gjorde henne särdeles lämplig såväl för ingenuefacket som för andra unga damroller och bland dem hon under sina tre teaterår utförde må nämnas: *Heddy* i Frans Hedbergs »Halmstrån», *Mary* i Henrik Christiernssons »Ungdom», *Lucy Watson* i »Sällskap där man har tråkigt», *Thora* i »De ungas förbund», *Yvonne* i »Seraphine», *Arla* i »En räddande ängel», *Zelmire* i »Den bedragna Paschan», *Cecilia* i »Han är inte svartsjuk», *Micheline Desvareennes* i »Prins Panin» och *Agathe* i »Kotteriet».

Den 25 mars 1885 ingick hon i Stockholm äktenskap med praktiserande läkaren, sedermera medicinalrådet, med. doktor *Edvard Sederholm*.

Signor Enrico Campobello och *Madame Sinico Campobello* »från Her Majestys Theatre i London». *K. St. T.* 19 o. 21 maj 1880.

De uppträdde endast två gånger i »Don Juan», han som *Don Juan*, hon som *Zerlina*. De hade förut uppträdt på Nya Teatern i Göteborg, där de konserterat den 30 april och 1 maj.

Ingeborg Mathilda Laura Ås, kallade sig sedan, från och med år 1883, *Gina Oselio*. *K. T:ne* 1 juli 1880—30 juni 1881; *K. Op. gästspel*: 14 nov.—18 dec. 1888, 10 ggr; 23 nov. 1889—12 juni 1890, 36 ggr; 3 april—3 maj 1891, 10 ggr; 4—20 maj 1892, 7 ggr.

Född i Kristiania den 19 nov. 1858 (föräldrarna voro sadelmakaremästaren *Even Pedersen Aas* och *Nikoline Engelstad*). Sexton år gammal började hon fästa uppmärksamheten vid sin mindre vanliga röstbegåfning. Hon sattes då i tillfälle att fara till Stockholm för att under fru Fredrika Stenhammars ledning utbilda sig i sångkonsten. Efter några års studier för denna utmärkta lärarinna fick hon debutera på Kungl. Stora Teatern den 10 dec. 1879 som *Leonora* i Donizettis liknämnda opera. Hennes andra debut ägde rum den 8 mars 1880 som *Amneris* i »*Aida*»; den tredje debutrollen blef *Ortrud* i »*Lohengrin*» den 26 maj s. å.; de båda senare debuterna stodo dock ej angifna såsom sådana. Redan vid sitt första uppträdande visade hon sig äga en ovanlig röst, en mezzosopran af sällspordt slag i omfång, styrka och behag. Också blef hon fast anställd vid den lyriska scenen från den 1 juli samma år, men kvarstod

endast ett spelår. Redan under detta år gjorde hon vackra framsteg och förvärfvade sig mycken sympati hos publiken. Hon sjöng därunder, utom debutrollerna, följande partier: *Simone* i »Jean de Nivelles», *Bergadrottningen* i »Den bergtagna», *Azucena* i »Trubaduren» och *Zinka* i Siegfried Salomans opera »Karpaternas ros».

På inrådan af sin lärarinna for hon därpå till Paris samtidigt med sin väninna Gina Sommelius för att utbilda sig ytterligare i sångkonsten för madame Marchesi under säsongen 1881—1882. Den 8 jan. 1883 debuterade hon med lysande framgång i Padua som *Azucena* i »Il Trovatore». Hon utbytte nu sitt norska namn med dess för italienarne främmande klang mot konstnärnamnet *Gina Oselio* — namnet Gina tog hon efter sin trogna väninna och följeslagerska Gina Sommelius. Efter uppträdandet i Padua lät hon höra sig på flera andra scener i Italien, i Venedig, Florens, Messina, Palermo m. fl. städer. I sistnämnda stad var hon engagerad under säsongen 1884—1885, och under karnevalsmånaden våren 1885 sjöng hon *Margareta* i »Mefistofeles» på Apolloteatern i Rom, där hon sedan äfven uppträdde på Costanziateatern. Öfverallt väckte hon stort bifall. Hon sjöng sedan å teatrar i Spanien och var en tid engagerad vid Operan i Budapest. I februari 1886 kom hon till London och uppträdde på Her Majesty's theatre, äfven där med storartadt bifall.

Efter ett gästspel på det Kongelige Teater i Köpenhamn i september 1888, då hon sjöng i »Mefistofeles» och »Carmen» vid sidan af Algot Lange och Arvid Ödmann, som då voro engagerade där, återkom hon till Stockholm, gaf den 30 okt. s. å. en konsert i Kungl. Musikaliska Akademien och uppträdde sedan på Kungl. Stora Teatern under en månad som *Carmen* (på norska), *Margareta* och *Helena* i »Mefistofeles» samt *Elisabet* i »Tannhäuser» (de båda sistnämnda partierna på italienska). Större delen af spelåret 1889—1890 var hon likaledes engagerad som gäst, hvarvid hon, utom ofvan nämnda partier, sjöng *Margareta* i »Faust», *Valentine* i »Hugenotterna» och *Desdemona* i Verdis »Otello». Under de båda följande åren uppträdde hon några veckor på våren hvarterda året, sista gången den 20 maj 1892.

Följande år ingick hon, den 4 dec. 1893, äktenskap med

d. v. regissören och skådespelaren vid Kristiania Teater, s. m. chefen för Nationalteatret i Kristiania, *Björn Björnson* (hvilket äktenskap dock sedermera upplöstes). Hon och hennes man gifvo sedan såväl i hemlandet som i Köpenhamn och äfven i Stockholm (den 10 okt. 1901) musikalisk-dramatiska föreställningar, hvarjämte sångerskan gästspelade i Rom 1894, i Köpenhamn 1894—1896, på Nationalteatret i Kristiania vid olika tillfällen under de följande åren, på Theater des Westens i Berlin 1901 o. s. v.

Under ett par år på 1890-talet, då sångerskan uppträdde i Danmark, var hon nära att förlora sin röst. Hon ålade sig emellertid fullständig hvila under någon tid med det goda resultat att rösten återkom, hvarefter hon ånyo uppträdde, första gången den 26 sept. 1898 på Nationalteatret i Kristiania som *Margareta* i »Faust», då det visade sig att hennes röst var »lika klar och fyllig, lika böjlig, varm och kraftig som före sjukdomen».

Ännu vid 59 års ålder, i början af höstsäsongen 1917, uppträdde hon i sin födelsestad, då man fann henne öfveraskande frisk både i stämma och spel.

Gina Oselio blef i november 1898 af konung Oscar II hedrad med medaljen »Litteris et artibus» i briljanter.

Anna Katarina Sjöstedt, sedermera Madame Enjolras. *K. St. T. debut* 24 o. 27 sept. 1880.

Född i Hjo 1856 (dotter af grosshandlaren *Gustaf Sjöstedt* och *Emma Gustafva Forssell*). I slutet af 1870-talet studerade hon vid Kungl. Musikaliska Akademien först pianospel, men ägnade sig sedan åt sängstudier under Julius Günthers och Hjalmar Håkanssons ledning. Hon fortsatte sedan dessa i Paris för St. Yves Bax och Hustache och återkom till Stockholm för att debutera på operascenen, där hennes vackra, djupa altstämma och goda dramatiska förmåga gjorde sig gällande i *Azucenas* parti i »Trubaduren». Hon fann sig dock ej tillrädda med teaterlifvet, hvarför hon reste tillbaka till Paris och fortsatte studierna. Efter att år 1882 ha företagit en konsertturné, återvände hon året därpå till Paris, där hon ingick äktenskap med tjänstemannen vid Paris-hospitalen, sedermera direktören för Frankrikes största sjukhus, det berömda La

Kungl. Teatrarne II.

Salpetrière i Paris, *Louis Enjolras*. Fyra år senare gjorde hon en konsertturné i Sverige jämte violinisten Paul Viardot och pianisten fröken Marie Wieck (Klara Schumanns syster). En tilltagande sjuklighet hindrade vidare offentligt uppträdande. Efter en tärande sjukdom afled hon den 4 jan. 1903 i Ivry-sur-Seine, nära Paris.

Paret Enjolras hem i Paris var en samlingplats för konstens och musikens idkare. Bland andra fann man där kompositören Saint-Saëns, på hvilkens rekommendation madame Enjolras år 1897 blef utnämnd till Officier d'academie.

Theodor Johann Georg Wachtel. *K. St. T. 2 konserter* 28 o. 30 sept. 1880; *gästspel* 6—15 okt. 1880, 5 ggr.

Född i Hamburg den 10 mars 1823. Han var son af en åkare och biträdde fadern som kusk, till dess hans ovanliga tenorröst ådrog sig uppmärksamhet. Han började då taga sänglektioner och efter ett och ett halft års studier var han redan färdig att debutera i Hamburg. Efter att hafva haft anställning vid åtskilliga tyska teatrar kallades han till Hofteatern i Wien och därefter till Kungl. Operan i Berlin. — Theodor Wachtel var en hjältetenor, hos hvilken man mera beundrade röst-materialet än sångkonsten. I Stockholm uppträdde han i två af sina förnämsta roller: *Raoul* i »Hugenotterna» och *Arnold* i »Wilhelm Tell». Han afled i Frankfurt am Main den 14 nov. 1893.

Sophia Dorothea Valenkamph, sedan Fru Christiernsson. *K. T:ne* 1 jan.—30 juni 1881.

Född i Björneborg den 16 juli 1859 (dotter af fabriksidkaren *Carl Theodor Valenkamph* och *Sophia Ulrika Svensson*). Elev den 1 juli 1879, hvarefter hon från den 1 jan. 1881 blef fast anställd vid Kungl. Teatrarnes talscen, men kvarstod där endast till spelårets slut. Hennes roller under detta halfår voro *Emelie* i »Grefvinnan Lea», *Fru Wüler-Schreyer* i »Bländverk», *Katty* i »Onkel Sam» och *Abedissan* i »Engelbrekt och hans dalkarlar». Spelåret 1881—1882 var hon engagerad vid Stora Teatern i Göteborg, som då innehades af Frans Hedberg. Den 12 juni 1882 ingick hon äktenskap med dåvarande regis-sören vid Kungl. Stora Teatern *Henrik Christiernsson*.

Under de sju första åren af sitt äktenskap visade hon sig icke mera på scenen, men arbetade ändå i teaterns intresse genom att gifva undervisning i deklamation samt instuderandet af roller. Då hennes man jämte skådespelaren Richard Wagner från hösten 1889 öfvertog Södra Teatern återvände hon emellertid till scenen och verkade vid nämnda teater till 1896. Hösten 1909 tog hon anställning som regissör vid Albert Ranfts operett-turné. Efter att under ett år ha vistats i Berlin återkom hon till Stockholm 1915 och ägnade sig åt undervisning i deklamation och plastik samt instuderandet af roller.

Helga Theodora Petrea Adamsen, sedan Fru Rundberg, därefter Fru Hoving. *K. T:ne* 1 jan. 1881—30 juni 1883; ånyo 1 juli 1885—30 juni 1888. *K. Dr. T.* 1 juli 1888—30 juni 1898.

Född i Christianshavn i Danmark den 24 febr. 1862. Fadern, *Niels Peter Adamsen*, var skådespelare i Danmark, men kom sedan till Stockholm, där han en tid hade anställning vid en tobaksfabrik. Vid 16 års ålder kom Helga Adamsen till Kungl. Teatrarnes elevskola, där hon från den 1 juli 1879 blef ordinarie elev. Hon hade det ganska svårt innan hon kunde bortarbeta sin danska dialekt. Född i Danmark af danska föräldrar, hade hon visserligen redan som barn kommit till Sverige, men hörde i alla fall ständigt danska omkring sig. Och den tid hon tillbragte vid elevskolan förmådde knappast att rycka upp den främmande accenten med rötterna, det kräfde ännu några års möda innan den upphörde att verka störande på hennes framställningar. Sitt första engagement som aktris vid Kungl. Teatrarna fick Helga Adamsen från början af år 1881 och stannade där i två och ett halft spelår, men kom ej synnerligen in i repertoaren. Bland hennes uppgifter under dessa år kunna dock nämnas; *Cherubin* i Beaumarchais »*Barberaren i Sevilla*», *Anna* i »*Wermländingarne*» och *Papagena* i »*Trollflöjten*», de båda sistnämnda på operascenen; hon var nämligen begåfvad med en mycket behaglig sångröst.

Hösten 1883 öfvergick hon till Södra Teatern, som då hade öfvertagit af Axel Bosin och Richard Wagner, hvilka under somrarna äfven förhörde Djurgårdsteatern, och här hade hon i en för henne särskildt skriven roll, den danska chansonettsångerskan *Adamine Sörensen* i Frans Hedbergs lustspel

»Gräsenklingar» obetingad glädje af sin danska; stycket gafs sommaren 1885 öfver trettio gånger. Som *Hanna* i samme författares »Rospiggarna» (gifven på Djurgårdsteatern sommaren 1884) visade hon den allvarliga sidan af sin begåfning, som *Adrienne de Boistulbe* i Meilhacs 3-akts komedi i »Min kamrat» den allra gladaste. Under sin anställning vid Södra Teatern ingick hon den 27 mars 1884 äktenskap med operasångaren *Axel Rundberg*, hvilken förening efter några år upplöstes.

Sommaren 1885 återbördades hon åt de kungliga teatrarne, och hennes första roll på den dramatiska scenen blef *Richelieu* i »*Richelieus första vapenbragd*», som gafs hösten 1885. Här kvarstod hon sedan i tretton år, hvarunder hon förstod att allt mer och mer tillvinna sig publikens gunst genom sin bländande apparition, sitt täcka och behagliga spel. Hennes konstnärskap utmärktes alltid af ett samvetsgrannt arbete och ett redbart sträfvande att på ett klokt sätt begagna lyckliga naturanlag samt utveckla och förkofra desamma i olika riktningar. Bland hennes roller under denna tid må anföras *Antoinette* i »*Klädeshandlaren och hans måg*», *Elmire* i »*Tartuffe*», *Prinsessan* i »*Det var en gång* —», *Viola* i »*Trettondagsafton*», *Nerissa* i »*Köpmannen i Venedig*», *Toinette* i »*Den inbillnings-sjuke*», *Donna Julia* i »*Galeotto*», *Marianne* i »*Mariannes nycker*», *Abigael* i »*Ambrosius*», *Emily* i »*Kära släkten*», *Fru Scott* i »*Abbé Constantin*», *Jeanne Raymond* i »*Sällskap där man har tråkigt*», *Drottning Marie Caroline* i »*Madame Sans-Gêne*» (en strålände uppenbarelse) och *Mandanika* i »*Vasantasena*». En stor framgång vann hon vid ett gästspel på Södra Teatern från 18 febr. till 15 mars 1891, hvilket möjliggjordes genom tillmötesgående af Kungl. Dramatiska Teaterns direktion; hon uppträdde då som skådespelerskan *Riquette* i Meilhacs komedi »*Min kusin*». Samma roll utförde hon som gäst hos August Lindberg på Mindre Teatern i Göteborg under första hälften af augusti samma år.

Vid sin afgang från scenen hade hon sin afskedsrecett på Kungl. Dramatiska Teatern den 3 juni 1898; programmet upptog »*Den inbillningssjuke*», sagor af H. C. Andersen, fram-sagda på danska språket af recett-tagerskan samt 4:de akten af »*Vasantasena*», där Emil Hillberg, som då var anställd vid Vasateatern, benäget medverkade i Samsthanakas roll. »Ät

den fiffiga *Toinette* i Molièrekomedien förlänade hon humor och skalkaktighet; i framsägningen af de Andersenska sagorna förstod hon att tränga till djupet af skaldens tanke: hon var rörande och full af känsla då hon tolkade »Bedstemor», putslustig och ironisk vid framställningen af »Det er ganske vist». Slutligen hade hon som *Mandanika* i fjärde akten af »*Vasantasena*» tillfälle att visa sig icke vara främmande för det stora dramats allvarliga stämningar och djupa lidelser». Efter föreställningens slut fick hon röna de tydligaste bevis på publikens varma sympatier för hennes konst, såväl som för hennes älskliga personlighet. »Med ögonen fyllda af tårar framträdde hon och mottog den nästan bedöfvande hyllningen. Det blef henne allt svårare att behärska sin rörelse, och när hon skulle tillropa åskådarne sitt tack svek henne rösten».

Efter skilsmessan från sin förste man hade hon ingått nytt äktenskap, denna gång i Viborg den 17 juni 1894 med öfverläkaren vid Mariehamns hafskuranstalt, med. doktor *Johannes Hoving*, och tillsammans med honom flyttade hon efter sitt afskedstagande till Helsingfors, där han var praktiserande läkare. Hösten 1903 foro de till Amerika, där doktor Hoving bosatte sig i New-York som läkare.

Franz Ferenczy. *K. St. T. gästspel* 10 jan.—9 febr. 1881, 7 ggr.

Född i Ungern den 12 febr. 1835. Ferenczy hade två gånger före sitt gästuppträdande å vår operascen besökt Sverige. Första gången var i augusti 1876 då han medföljde ett tyskt operasällskap, som under den då blott 23-årige pianisten (s. m. hofkapellmästaren) Richard Hennebergs ledning, gaf en serie föreställningar på Mindre (Hammerska) Teatern. Ferenczy var sällskapets förnämste sångare och bland de roller han då utförde var titelpartiet i Wagners »*Tannhäuser*», hvilken opera då, den 16 aug. 1876, för första gången gafs i Sverige. Andra gången han besökte vårt land var sommaren 1877, då han med eget sällskap under halfva augusti gaf operaföreställningar på samma scen som föregående år, Mindre Teatern. Under båda dessa gästspel var han mycket uppburen och medförde härifrån den svenska konstnärskoronet, guldmedaljen »*Litteris et artibus*». — Vid sitt gästspel på Kungl. Stora Teatern uppträdde han som *Masaniello* i »*Den stumma*» och *Raoul* i

»Hugenotterna» samt, vid en föreställning, i akter ur »Faust» och »Lohengrin». — Till följd af ådragen förkylning under resan från Sverige afled han den 6 mars 1881.

Oscar Bentzon=Gyllich. *K. T:ne* 1 juli 1881—30 juni 1883.

Född i Fredriksborgs slott i Danmark den 3 sept. 1847 (föräldrarna voro ståthållaren på nämnda slott, kaptenen *Geert von Gyllich* och *Margareta de Flindt*). Han ägnade sig först åt juridiska studier, hvilka han dock måste afbryta till följd af en svår ögonsjukdom. Sedan ingick han som tjänsteman vid The Great Northern Telegraphy Company och tjänstgjorde såsom sådan först i England, därpå ett år i Kina (Shanghai), hvarefter han i början af 1870-talet kom till Finland, dit han förflyttats såsom anställd i Nystad i telegrafverkets tjänst. Begåfvad med en särdeles vacker och sympatisk barytonröst hade han redan vid nitton års ålder uppträdt på en konsert i Köpenhamn under den danske kompositören Joseph Glasers ledning. Vid sidan af sin telegrajtjänst uppträdde han nu vid konserter på olika orter i Finland tillsammans med harpvirtuosen Adolf Sjödén. Slutligen beslöt han sig för att så småningom helt och hållet ägna sig åt sängen och debuterade å Nya (svenska) Teatern i Helsingfors den 27 dec. 1876 i *Rigoletto*s parti och blef från hösten 1877, sedan han afgått från telegrafverket, fast engagerad vid nämnda teaters då nybildade operaafdelning. Vid denna scen kvarstod han i tre år, hvarunder han utförde en mängd opera- och operacomique-roller. Spelåret 1878—1881 var han (liksom Rudolf Sellman) engagerad vid Mindre Teatern (Hammerska) i Stockholm. Var sedan under Henrik Westins båda direktörsår anställd vid operascenen, där hans förnämsta partier voro *Rigoletto*, *Germont d. ä.* i »Den vilseförda» och *Grefve Luna* i »Trubaduren». Efter sin afgang från den kungliga scenen tillhörde han i två år ett svenskt operaföretag i Kristiania, var engagerad vid Vasateatern under första året af dess tillvaro, 1886—1887 och var sedermera under ett par år, 1888—1890, anställd som sångare och regissör vid Stora Teatern i Göteborg under Lorentz Lundgrens direktörstid. Under alla dessa år gaf han en mängd konserter i Sverige, Norge, Danmark, Finland, Tyskland och Östersjöprovinserna. Sommaren 1890

flyttade han tillbaka till Finland och blef åter anställd i telegrafverkets tjänst i Nystad, hvarifrån han sedermera förflyttades till ryska telegrafstationen i Åbo, där han afled den 15 mars 1899.

Oscar Hugo Bröderman. *K. T:ne* 1 juli 1881—30 juni 1888. *K. Op.* 15 aug. 1888—30 juni 1898. *K. T.* 1 juli 1898—30 juni 1908; ånyo 1 juli 1908—30 juni 1912 och (ett extra uppträdande) den 26 dec. 1912.

Född i Stockholm den 21 mars 1848. Korsångare 1 juli 1876. Begåfvad med en sympatisk och välljudande tenorröst fick han efter fem år solistkontrakt, hvarefter hans första soloparti blef *Fenton* i »Muntra fruarna». Bland öfriga roller: *Pifear* i »Konung för en dag», *Lorenzo* i »Fra Diavolo», *Ruodi* i »Wilhelm Tell», *Remendado* i »Carmen» och *Jan Hansson* i »Wermländingarne» (hvilken roll han utförde öfver 250 gånger). Under en lång följd af år deltog han i en sängkvartett, som under sommarmånaderna reste i landsorten, hvarvid hans tenorröst gjorde sig väl gällande. Hans sista uppträdande å Kungl. Teatern ägde rum den 26 dec. 1912 som *Jan Hansson* i »Wermländingarne». Som sångare i Katolska kyrkan tjänstgjorde han under ett flertal år. Han afled å Sabbatsbergs sjukhus den 21 dec. 1915. — Gift 1. den 19 maj 1872 med *Johanna Catharina Eriksson*, 2. den 19 dec. 1909 med korsångerskan vid Kungl. Teatern *Elin Gustafsson*.

Carolina Charlotta Dorsch-Bosin, sedan *Fru Dorsch*. *K. T:ne* 1 juli 1881—30 juni 1888. *K. Dr. T.* 1 juli 1888—30 juni 1889. *K. Op. gästspel* 20 jan.—27 febr. 1891, 7 ggr; *fast engagement* vid Kungl. Operans dramat. afdelning: 1 sept. 1891—30 juni 1892. *Matiné* 13 jan. 1895. *Dr. T.* 1 juni 1898—30 juni 1907.

Född i Stockholm den 29 okt. 1849 (dotter af hattmakaren *Adolf Fredrik Dorsch* och *Carolina Christina Hedbom*). Elev 1866—1868. Var sedan anställd hos C. G. Hessler 1868—1869 och därefter vid Ferdinand Strakoschs sällskap (dramatiska afdelningen), som under större delen af spelåret 1869—1870 gaf föreställningar å Nya (s. m. Stora) Teatern i Göteborg. Efter ett par års anställning hos C. O. Lindmark var hon åren 1872—1874 fästad vid Nya Teatern i Helsingfors. Här

först tyckes hon ha kommit på sin rätta plats och fick snart tillfälle att i en god omgifning och inför en välvilligt stämd och intresserad publik pröfva sina krafter på stora uppgifter samt erhöi en riktning, som torde ha varit afgörande för hennes framtid. I Helsingfors ingick hon den 14 juni 1874 äktenskap med regissören vid nämnda scen *Axel Bosin* (hvilket äktenskap dock sedermera upplöstes genom skilsmessa). Följande år öfverflyttade hon till Stockholm och fick anställning vid den af Edvard Stjernström då upprättade Nya teatern. Efter Stjernströms död år 1877 lämnade hon denna scen och hade under de två följande åren ingen fast anställning vid någon teater, men uppträdde med god framgång å Kungl. Dramatiska teatern i två större roller, *Agnes* i »Dagward Frey» (första gången den 22 nov. 1878) och *Marguerite* i »En fattig ung mans äfventyr» (första gången den 18 jan. 1879). Då dessa uppträdanden ej ledde till någon anställning återvände hon hösten 1879 till Nya teatern, som då förhyrts af Ludvig Josephson och Victor Holmquist. Vid denna scen var hon anställd under ett par spelår, och utförde då bl. a. *Margareta* i Goethes »Faust», när detta skådespel första gången gick öfver svensk scen. År 1881 blef hon omsider erbjuden anställning vid Kungl. teatrarne, hvilket hon länge eftersträfvat. Där kvarstod hon sedan i åtta år eller till sommaren 1889, då hon öfvergick till teatern på Blasieholmen — hvars namn numera, sedan hösten 1888, var Svenska teatern — för att efter ett par år, 1891, återvända till den kungliga teaterinstitutionen, denna gång till den af d. v. operachefen, hofkapellmästaren Conrad Nordqvist inrättade dramatiska afdelningen vid K. Operan, hvilken dock ej ägde bestånd mer än ett spelår. Efter att under några år ha rest i landsortsstäderna med eget sällskap och därefter haft anställning dels vid August Lindbergs, dels vid Albert Ranfts teatersällskap, kom hon åter till Dramatiska teatern och var där under hela dess senaste period, spelåren 1898—1907. Följande spelår medföljde hon Axel Hultmans sällskap i landsorten, hvilket räknade henne och Gustaf Fredrikson såsom sina förnämsta medlemmar. En framstående bedömare af scenisk konst, Georg Nordensvan, yttrade om fru Dorsch, att den mest dominerande egenskapen i hennes konstnärsllynne var *intelligensen*; hennes scenvana och hennes

förstånd lät henne lyckas i roller af sinsemellan mycket olikartadt slag, men aldrig var hon så inne i sin uppgift, som då hon fick framställa sega, viljekraftiga, rufvande karaktärer, sådana som *Hjördis* i »Kämparne på Helgeland» och *Lady Macheth*. En af hennes bästa skapelser från hennes senare år, en uppgift af helt annat slag, nämligen den med stort mästerskap framställda undergifna hustrun *Fru Schellhorn* i »Lifvets maskerad» visade bäst mångsidigheten i hennes konstnärskap. Bland de roller som hon utförde på de kungliga teatrarne må nämnas *Ismene* i »Antigone», *Portia* i »Köpmannen i Venedig», *Fru Riis* i »Nya systemet», *Atenais* i »Derblays giftermål», *Hertiginnan af Marlborough* i »Ett glas vatten», *Viola* i »Räddad», titelrollerna i »Lady Tartuffe» och »Furstinnan Gogol», *Regan* i »Kung Lear» (vid Rossis gästspel), *Hermia* i »En midsommarnattsdröm», *Mossamor* i »Marsk Stigs döttrar», *Hertiginnan de Reville* i »Sällskap där man har tråkigt», *Arria* i »Arria och Messalina» och *Siegbrit* i »Kristian II». Fru Dorsch var med verklig lidelse hängifven sin konst, hennes arbete var alltid redbart och fritt från allt slags effektsökeri, och hennes energi var beundransvärd. Hon erhöil medaljen »Litteris et artibus» den 18 aug. 1906. Efter en mycket svår och plågsam sjukdom (bröstkrafta) afled hon i Stockholm den 30 aug. 1908.

Hedvig Eva Mathilda Lagermarck. *K. T.ne* 1 juli 1881—30 juni 1884.

Född i Åbo den 10 maj 1853 (dotter af hofrättsrådet *Adam Johan Lagermarck*). Debuterade å Kungl. Stora Teatern den 14 maj 1880 som *Amneris* i »Aida», men tog därefter anställning hos *Emil Hillberg* vid Stora Teatern i Göteborg under den tid dennes teaterverksamhet där varade, eller från oktober 1880 till 15 febr. 1881. Efter att fortfarande hafva uppträdt ett par gånger på operascenen våren 1881 som *Amneris* erhöil hon fast engagement. Utom debutpartiet, som hon äfven sedermera sjöng, uppträdde hon bl. a. som *Siebel* i »Faust», *Hedvig* i »Wilhelm Tell» m. fl. partier.

Per Maximilian Strandberg. *K. T.ne* 1 juli 1881—30 juni 1882; ånyo 15 sept. 1887—30 juni 1888. *K. Op.* 1 aug. 1888—30 juni 1898. *K. T.* 1 juli 1898—30 juni 1916.

Född i Stockholm den 4 okt. 1854. (Föräldrarna voro sångaren *Olof Strandberg* och operasångerskan fru *Charlotta Strandberg*, född *Linderoth*). Alltifrån ungdomen fick Max Strandbergs uppfostran en musikalisk prägel. Vid 16 års ålder blef han antagen till elev vid musikkonservatoriet och fick där tillfälle att tillägna sig en synnerligt stor mångsidighet i tonkonstens olika grenar. Från musikkonservatoriet öfvergick han till operascenen och debuterade på Kungl. Stora Teatern den 16 maj 1877 som *Max* i »Friskyttan», den 12 okt. s. å. som *Lyonel* i »*Martha*» och den 21 nov. som *Fenton* i »*Muntra fruarna*». Efter att därpå från den 1 jan. 1878 under ett och ett halft år ha varit elev vid Kungl. Teatrarnes elevskola erhöll han 1881 aktörskontrakt, men kvarstod endast ett spelår vid operascenen för att hösten 1882 taga anställning hos *Josephson* och *Holmquist* vid Nya Teatern, men stannade ej heller vid denna scen mer än ett spelår. Han hade kanske märkt att scenen ej var hans rätta verksamhetsfält, ty han tog därefter anställning som kapellmästare vid Södra Teatern. På denna post kvarstod han ett par år och dokumenterade sig som en skicklig dirigent. Undantagsvis uppträdde han dock under denna tid på scenen i en roll, nämligen som *Phumling* i *Lecocqs* operett »*Theblomma*» (4 okt. 1884), hvori han gjorde mycken lycka och nästan kom publiken att glömma den fenomenale falsettsångaren *August Brundin*, som hade kreerat rollen på Djurgårdsteatern den 17 maj 1869.

Hösten 1885 gick Max Strandberg tillbaka till den kungliga teaterinstitutionen, men denna gång som violoncellist i hofkapellet. På denna plats verkade han under spelåren 1885—1887, hvarefter han återgick till scenen och tog engagement som operasångare från hösten 1887 och kvarstod i denna egenskap till 1916, hvarefter han uteslutande ägnade sig åt sin kormästarebefattning, som han innehaft sedan 1892.

Max Strandberg ägde till sitt förfogande en vacker och ganska hög tenor med smekande och klangfull timbre, och äfven om man skulle kunnat önska att hos honom se ett lifligare och bättre spel, så kunde man knappast få höra en vackrare, renare och mera sant musikalisk sång. Bland hans roller må nämnas *Tamino* i »*Trollflöjten*», *Don Octavio* i »*Don Juan*», *Almaviva* i »*Barberaren i Sevilla*», *Faust*, *Romeo*, *Don*